

2007-12-28 Dnr 412-5130-06

Regeringen
Jordbruksdepartementet
103 33 STOCKHOLM

Redovisning av regeringens uppdrag ifråga om förvaltning av vildsvin m.m.

Sammanfattning

Naturvårdsverket anser att förvaltning av vildsvin kräver mer samarbete och ur förvaltningssynpunkt över större geografiskt område än övriga klövviltarter i Sverige för att förebygga och balansera de skador vildsvin orsakar.

Ökat samarbete behövs för att minska konflikterna mellan i första hand jägarnas intressen och jordbruksarrendatorernas att kraftigt begränsa vildsvinens skador i jordbruket samt för att minska antalet trafikolyckor med vildsvin inblandade.

Det finns cirka 60 000 vildsvin i landet från Dalälven och söderut. Spridningen är inte jämn utan flera områden saknar helt vildsvin. Årligen fälls cirka 25 000 djur. Jakttiderna är generösa och behöver, enligt Naturvårdsverket, inte ändras.

År 2006 inträffade över ett tusen trafikolyckor med vildsvin, jämfört med hundratalet i början av 2000-talet, olyckorna beräknas under 2007 öka kraftigt till ca 1500. Det är svårt att uppskatta hur stora skadorna är på jordbruket. Vildsvinsskador rapporteras inte på ett systematiskt sätt eftersom vildsvin inte är fredat vilt.

Skadorna i jordbruket och trafikolyckorna beror bland annat på

- ekologiska/biologiska förutsättningar som att djuren är mycket nattaktiva och att huvuddelen av Sveriges cirka 60.000 vildsvin lever i flockar, som ibland kan bestå av upp till 100-talet djur.
- att vildsvin är ett nygammalt vilt i den svenska faunan och därför behöver kunskapen om djuren spridas till fler såväl markägare, arrendatorer som jägare. Stammen kommer under de närmaste åren sannolikt att fylla ut områden söder om Dalälven som idag saknar vildsvin.

Naturvårdsverkets förslag

1. Skadeförebyggande åtgärder och förvaltningsstrategi

Allt talar för att en grundförutsättning för att kunna balansera en vildsvinspopulation är förvaltning över stora sammanhängande geografiska områden, som regel några tusen ha och uppåt.

Det kanske viktigaste för att lyckas balansera en vildsvinspopulation och förebygga oacceptabla skador orsakade av vildsvin är att bilda en samverkan över stora områden för att kunna förvalta vildsvinen gemensamt och att det skall stimuleras att jägare och markägare samverkar på **lokal** nivå. Ett intressant och framgångsrikt exempel är den s.k. Kråkhults-modellen som sedan något år med framgång praktiserats i södra Kalmar län på gränsen till Kronoberg. I korthet kan den beskrivas som en ”total samverkan” mellan i första hand markägare, jordbruksarrendatorer och jägare över ett större område där det finns vildsvin. Detta område utgör en mindre del av tre olika älgskötselområden. Området bildades p.g.a. att det inom respektive älgskötselområde bara fanns vildsvin till viss del. Huvuddelen av älgskötselområdets delägare saknade alltså motiv att förvalta något som inte fanns på just deras mark.

För att stärka ”relationerna” tecknas detaljerade avtal mellan parterna.

- I förvaltningsområdena kan man själva bestämma stammens nivå.
I ett sådant område kan man t.ex. inrätta en jourgrupp för vid behov av akuta skyddsjaktsinsatser ex.vis spannmål i ”mjölkmodnadstadiet”vilka kan rycka ut med mycket kort varsel och hjälpa jordbruksarrendatorer och övriga jordbrukare när problem uppstår.
- Organisera gemensamhetsjakt och finansiera åtling och utfodring.
- Gemensamma mobila skjutplatser/kojor för användning i området där skador uppkommer.
- Gemensam koll och bevakning av åtlar.

En viktig fördel med det är att fler människor blir inblandade och därmed kan fler hjälpa till när problemen uppstår.

Det sannolikt effektivaste sättet att bromsa tillväxten i en vildsvinspopulation är **mycket högt jakttryck** på yngre hondjur under perioden oktober – december.

Naturvårdsverket anser att organiserad samverkan mellan berörda intressenter är viktigaste målet för att balansera vildsvinsstammen.

Naturvårdsverket avser, att med hjälp av Lantbrukarnas Riksförbund som efter samråd med Sveriges Jordbruksarrendatorers Förbund och Viltskadecenter genom ett projekt avseende förvaltningsstrategier utarbeta framtida skadeförebyggande åtgärder, samt att i samråd med jägarorganisationerna ta fram/utarbeta förslag till framtida effektiva vildsvinsförvaltningsplaner.

Det behövs mer kunskap om utfodring och åtlingseffekter på vildsvinspopulationerna. Naturvårdsverket avser att ge mer stöd åt forskning som syftar mer till kunskap om vildsvin och förvaltning av arten via Viltforskningskommittén eller på annat sätt.

2. Effektiv vildsvinsjakt

Många jägare har under de senaste tio åren byggt upp kunskaper om bl.a. hur vildsvinet bör jagas särskilt med hänsyn till att de är nattaktiva och lever i flockar. Trots detta återstår ett omfattande utbildnings- och informationsarbete och då särskilt inom områden där etablering pågår eller nyligen skett. Mot den bakgrunden **föreslår** Naturvårdsverket att Svenska Jägareförbundet, efter samråd med Jägarnas Riksförbund, ett särskilt uppdrag att öka kunskapen om effektiv vildsvinsjakt. Uppdraget ska innehålla följande delar:

- inhämtning och sammanställning av kunskap, inom och utom landet, av olika jaktmetoders effektivitet,
- utvärdering och analys av jaktmetoderna med särskild hänsyn till djurskyddsfrågor
- utbildning och information till jägarna och övriga avnämare, inklusive framtagande av informationsmaterial

Projektet föreslås löpa under två år och finansieras inom ramen för det ”allmänna uppdraget” (bl.a. för information och utbildning) och om så erfordras med särskild medelsförstärkning ur viltvårdsfonden eftersom viltvårdsavgiften nyligen höjts från 200 till 300 kronor.

3. Lämplig hundanvändning

Klassisk drevjakt med hundar har vid jakt efter vildsvin visat sig ineffektiv som populationsbegränsande faktor i förhållande till antalet använda mantimmar. Störningseffekten minskar också i betydelse eftersom det snart inte längre finns några vildsvinsfria områden inom normala flyktsträckor där en eller flera grupper av djur kan uppehålla sig någon längre tid utan att jagas bort av den lokala populationen. Det finns exempel som visat att det i ett område som jagats av hårt under dagen, med en foder – eller åtelplats inom samma område, redan inom mindre än ett dygn kan vara besökt av andra grupper vildsvin. Vidare har Djurskyddsinspektörernas Riksförening (DIRF) i särskild skrivelse till Naturvårdsverket framhållit att ”ett stort antal hundar skadas eller dödas vid vissa former av vildsvinsjakt exempelvis då ett flertal hundar släpps mer eller mindre samtidigt och i samma såt”. Dessutom används hundar som inte på ett professionellt sätt tränats och testats före jakten.

Naturvårdsverket kan också konstatera att denna hundanvändning medför en uppenbar risk för att samtidigt i första hand mindre vildsvin utsätts för oacceptabelt lidande genom bitskador (jfr 27§ Jaktlagen).

Det behövs bättre kunskap om lämplig hundanvändning vid vildsvinsjakt.

Naturvårdsverket kommer därför att i samråd med Svenska Kennelklubben att bl.a. utreda frågan om hur man lämpligast bör testa hundars lämplighet i samband med vildsvinsjakt inklusive eftersök (se även utdrag ur Kennelklubbens och jägareförbundets remissyttrande).

4. Besiktning av vildsvinskadorna på gröda

Skadorna orsakade av vildsvin på gröda är på flera håll oacceptabelt stora och ökar hela tiden. Exempel finns från bl.a. Skåne där huvuddelen av stora fålt i vissa fall på upp till 100 ha utsatts för stora skador av vildsvin. Även om annat klövvilt bidragit till skadorna har i några extrema fall vildsvinen ”byggt bo/plats” för daglega mitt i dessa stora fålt. Från jordbrukare har i dessa fall framhållits att vildsvinen i huvudsak uppehåller sig i dessa fålt största delen av dygnet under juni och juli d.v.s. fram till skörden. De faktiska skadekostnaderna kan i dessa fall uppgå till flera tusentals kronor/hektar. I dessa fall är skadekostnaden mer än jordbruksarrendet, varför inte enbart en reduktion av arrendekostnaden kan täcka skördebortfallet

Trots detta finns inga sammanställningar om hur stora vildsvinsskadorna är i ekonomiska termer, under vilken tidsperiod skadan uppkommit, vilka skadeförebyggande åtgärder som vidtagits och andra omständigheter vilka påverkat skadornas ekonomiska omfattning.

Naturvårdsverket **avser** därför att uppdra åt Viltskadecenter att utveckla metoder för besiktning av vildsvinskadorna och utbilda särskilda besiktningsmän hos länsstyrelserna för inventering av vildsvinsskadornas kostnader och omfattning. Vidare ska besiktningsmännen och Viltskadecenter bistå med rådgivning för bl.a. stängsling, konserveringsmetoder för vallgrödor där det finns risk för jordinblandning och åtgärder för att läka vildsvinsskadorna i vallar.

Huvudsyftet med besiktningarna är att genomföra en opartisk och rimlig bedömning av hur stor den ekonomiska förlusten är, som vildsvinen orsakat. Resultatet kan utgöra ett bra underlag när reglering av vildsvinsskadorna görs mellan markägare och jordbruksarrendatorer. Länsstyrelserna har redan idag besiktningsmän för besiktning av skador på gröda orsakade av fredat vilt. Verket ser det som naturligt att länsstyrelsernas arbete med besiktning av viltskador utökas med kompetens och resurs för särskild besiktning och värdering av skador orsakade av vildsvin utifrån samlade bedömningar grundad på så många faktorer som möjligt.

Naturvårdsverket avser finansiera detta samt länsstyrelsernas merarbete med medel från anslaget för biologisk mångfald avseende viltförvaltning.

5. Detta bör regeringen särskilt beakta/låta utreda

Sveriges Jordbruksarrendatorers Förbund har särskilt framhållit vikten av att det i Sverige återinförs ett system för direkt ekonomisk ersättning för viltskador avseende även arter som inte är fredade. Flera av remissinstanserna bl.a. LRF och Sveriges Jordägares Förbund anser att jordabalkens bestämmelser om

markägares skyldighet att ersätta arrendator är tillräckliga. Även om LRF framhåller att en ”ventilregel” kan behövas om det är uppenbart oskäligt att den enskilde själv skall stå för skadekostnaden. Naturvårdsverket är dock tveksamt till om detta lagrum med dagens tillämpning framgent kan tillvarata en jordbruksarrendators situation särskilt då denna saknar rätten till jakt/skyddsjakt. Naturvårdsverket anser därför att regeringen särskilt bör belysa detta för många stora problem. Detta särskilt mot bakgrund av att Sveriges Jordbruksarrendatorers Förbund i sitt remissyttrande framfört bl.a. att ett system för skadeersättningar, likt det som finns i Tyskland, måste tas fram och finansieringen av detta måste klargöras.

6. Belysning vid åtel

Länsstyrelsen bör efter ansökan meddela tillstånd till användning av enklare fast belysning (lysdioder som inte bländar skytt och inte skrämmer vildsvinen, enkel drift bilbatteri och solcell) på permanenta åtelplatser i områden där det finns anledning att utöva ett högt jakttryck.

7. Fällfångst

Fälla som fångar vildsvin levande har ett begränsat värde vid beskattning av vildsvinspopulationen men kan vara ett komplement särskilt vid direkt skadeförebyggande åtgärder i form av skyddsjakt samt vid viss tätortsnära skyddsjakt där användande av skjutvapen kan vara förenat med uppenbar säkerhetsrisk. Naturvårdsverket avser att under 2008 genomföra en revidering av föreskrifterna för fångst. Detta för att bl.a. styra upp användningen av fällor för fångst av vildsvin

8 Övrigt

Ingen klövviltsart har så lång allmän jakttid som vildsvin och därutöver omfattande möjligheter till skyddsjakt för jordbruket enligt bilaga 4 till jaktförordningen (Hela året och dygnet runt)

Avslutningsvis kan konstateras att Naturvårdsverket inte föreslår någon ändring av de väl tilltagna jakttiderna efter vildsvin.

Enligt jaktförordningen 1987:905;

- ”Vildsvin, utom sugga som åtföljs av smågrisar, får (enligt bilaga 1 till nämnda förordning) jagas under tiden den 16 april – den 15 februari. Årsunge av vildsvin får jagas hela året. Vildsvin får enligt bilaga 4 till förordningen dessutom jagas hela året, bl.a. mark med jordbruksgrödor och i yrkesmässig trädgårdsodling om djuren där orsakar skada på grödor och odling”.

1. Syfte och bakgrund

Regeringen uppdrog åt Naturvårdsverket att, efter samråd med berörda myndigheter och organisationer, göra en översyn av vildsvinsförvaltningen och vid behov lämna förslag till åtgärder som gagnar en långsiktigt hållbar vildsvinsförvaltning. Uppdraget ska redovisas senast den 31 december 2007.

Regeringen avslag samtidigt Lantbrukarnas Riksförbunds ansökan om medel för en utbildningskampanj om vildsvinsförvaltning och vidtog i övrigt ingen åtgärd med anledning av skrivelserna, bl. a från Samrådsgruppen för Arrendatorsföreningarna på och kring Sydsvenska Höglandet.

Efter förslag i prop. 1986/87:58 om jaktlag, m.m. beslöt riksdagen att vildsvin skulle få finnas i landet i begränsad omfattning (JoU 1986/87:15, rskr. 1986/87:190). Det uttalades att vildsvinen, som har ett stort jaktligt värde, i kontrollerade former åter bör bli ett inslag i den svenska faunan. Allvarligare skada för jordbruket borde kunna motverkas genom ett starkt jakttryck på vildsvinsstammen. Det förutsattes att Naturvårdsverket och länsstyrelserna noga följer utvecklingen av vildsvinsbestånden.

Enligt 10§ första stycket jaktlagen (1987:259) gäller som huvudprincip att fastighetsägaren har jakträtten på den mark som hör till fastigheten. Vid jordbruksarrende gäller dock enligt andra stycket att arrendatorn har jakträtten på den arrenderade marken om inte annat har avtalats. Det är också viktigt att framhålla 4§ jaktlagen ”viltet skall vårdas i syfte att – främja en med hänsyn till allmänna och enskilda intressen lämplig utveckling av viltstammarna” d.v.s. markägarens skyldighet att anpassa vildsvinspopulationen till övriga intressen.

Länsstyrelsen får enligt 11§ viltskadeförordningen (2001:724) lämna ersättning av statsmedel för skada av vilt på annat än ren om det är uppenbart oskäligt att den skadelidande själv ska svara för de kostnader som skadan föranleder. Vid länsstyrelsens prövning ska det särskilt beaktas om viltet får jagas, skadans omfattning samt möjligheten att genomföra en effektiv skydds jakt eller andra skadeförebyggande åtgärder.

Om jordägaren vid jordbruksarrende har förbehållit sig jakträtten är han enligt 9 kap. 34 a § jordabalken skyldig att ersätta arrendatorn för förlusterna på grund av viltskador på arrendestället eller på arrendatorns egendom, om inte jordägaren visar att skadan inte har kunnat förhindras trots rimliga ansträngningar från hans sida. Om parterna inte kan enas om ersättning för viltskada kan frågan med stöd av 8 kap. 32 § jordabalken avgöras av fastighetsdomstol.

2. Genomförande av uppdraget

Naturvårdsverket har, förutom omfattande litteraturstudier, genomfört uppdraget genom att anordna två möten (hearings) för berörda myndigheter och organisationer. Inbjudna var representanter för Vägverket, Rikspolisstyrelsen, Jordbruksverket, Länsstyrelserna i Blekinge, Östergötland samt Västra Götaland, Lantbrukarnas Riksförbund, Sverige Jordbruksarrendatorer, Svenska Jordägareförbundet, Jägarnas Riksförbund, Svenska Jägareförbundet, Viltskadecenter, Svenska Kennelklubben samt som företrädare för veterinärmedicinsk kompetens B O Röken, Kolmården.

Vid hearingen redovisades uppdrag som lagts ut och erfarenheter från projekt, till exempel redovisade jakt- och viltkonsult Poul-Erik Jensen sina erfarenheter bl.a. från ett mycket omfattande projekt ”Jägares och markägares attityder till vildsvin” där Lantbrukarnas Riksförbund var uppdragsgivare.

Jordbruksverket har tyvärr inte deltagit vare sig i hearingar, genom remissyttranden eller via e-post/telefon. Naturvårdsverket har saknat Jordbruksverket i detta arbete bl.a. utifrån SJV:s roll ”att beakta konsekvenserna av dagens hundanvändning i samband med vildsvinsjakt” se DIRF:s åberopade uttalande sid 2 i detta dokument.

Naturvårdsverket har efter en sammanställning av dessa yttranden ånyo kallat till en halvdagshearing där resultatet av remissen och verkets uppfattning ”i grova drag” redovisades. De inbjudna fick också möjlighet att ge fler synpunkter.

Naturvårdsverkets utredare har under det senaste året deltagit i ett antal såväl stora som mindre informationsmöten, föreläst vid Sveriges Jordbruksarrendatorers Förbunds årsstämma och liknande.

Naturvårdsverket har fått många skrivelser under de senaste två åren med hemställan om allt ifrån att Naturvårdsverket ska besluta om utrotning av vildsvinsstammen till skrivelser att jakten efter vildsvin måste begränsas. Skrivelserna har beaktats i utredningen.

Naturvårdsverket vill här också framhålla en kunskapssammanställning ”Vildsvin, jakt och förvaltning” som Lantbrukarnas Riksförbund tog fram i april 2006, några månader innan regeringen beslutade om detta uppdrag till Naturvårdsverket. Denna är omfattande, aktuell i tiden och innehåller mycket faktaunderlag och därför har verket valt att här hänvisa till den. Kunskapssammanställningen nås via LRF:s hemsida www.lrf.se.

3. Belysning av vildsvinsproblematiken

3.1 Lantbruket

Förekomst av vildsvin ger i allmänhet upphov till skador på betesmarker och jordbruksgrödorna. För södra Sverige kan skadebilden se ut enligt nedan, variation förekommer dock inom landet som helhet.

Skadorna orsakade av vildsvin på gröda är på flera håll oacceptabelt stora och ökar hela tiden.

Exempel finns från bland annat Skåne där huvuddelen av stora fält, i vissa fall på upp till 100 hektar, utsatts för stora skador av vildsvin. Även om annat klövvilt bidragit till skadorna har i några extrema fall vildsvinen ”byggt bo/plats” för

daglega mitt i dessa stora fält. Jordbrukarna har uppgett att vildsvinen i huvudsak uppehåller sig i fälten största delen av dygnet under juni och juli det vill säga fram till skörden.

De faktiska skadekostnaderna kan i dessa fall uppgå till flera tusentals kronor/hektar. I dessa fall är skadekostnaden högre än jordbruksarrendet, varför det inte räcker att reducera arrendekostnaden för att täcka skördebortfallet. Det förefaller dock långsökt att någon markägare skulle ha intresse av att ersätta en jordbruksarrendator för att bruka mark som årligen utsätts för omfattande vildsvinsskador till ett högre belopp än intäkten för arrendet. Alternativet skulle i dessa fall kunna bli att överväga igenplantering av åkermark med skog eller inskränkningar i bruksrätten när det gäller grödoval. Det kan även vara aktuellt med krav på effektiva permanenta inhägnader av den typ som gäller för att skydda tamdjur mot rovdjur.

Naturvårdsverket har under uppdragets gång sökt dokumentation avseende olika typer av skador på gröda orsakade av vildsvin. Det enda verket hittills funnit är foton/fotoserier visande vallar och spannmålsfält i det närmaste totalt förstörda av vildsvin. Ofta saknas uppgifter om under vilken tidsperiod skadan uppkommit, vilka skadeförebyggande åtgärder som vidtagits och andra omständigheter vilka påverkat skadornas ekonomiska omfattning exempelvis aktuell årsmån eller val av gröda. En orsak är sannolikt att en grödas skador i de flesta fall är orsakade av flera arter av exempelvis klövvilt och ibland kanske dessutom av fåglar.

Om det är många vildsvin i ett område ger det ofta skador på betesmarker och jordbruksgrödor. I vissa områden där det finns vildsvin kan det vara nödvändigt att anpassa odlingssystemen så att skadorna minimeras.

Den här listan visar i rangordning vilka grödor som anses vara mest utsatta för vildsvinens skador, enligt LRF;

- vall
- permanenta beten (marker som inte bearbetas av annat än djur som betar)
- potatis
- majs
- vete
- havre
- sockerbetor
- korn
- råg
- raps
- ärtor
- träda/skyddszon.

Den fysiska skadan på jordbruksmark kan i sig ses som marginell, men de indirekta skadorna kan ofta vara större. Exempelvis kan jordpartiklar i en gräsvall, som ska bli foder till djur för mjölkproduktion, göra att mjölken förstörs.

3.2 Skador på andra platser

Vildsvinen ställer inte bara till skada i jordbruket utan betar och bökar även på andra platser. Det rapporteras skador från villatomter, trädgårdar, kyrkogårdar, idrottsplatser och golfbanor.

3.3 Viltolyckor

År 2006 inträffade över ett tusen trafikolyckor med vildsvin, jämfört med hundratalet i början av seklet. Under 2007 beräknas olyckorna uppgå till 1500 fördelade på 15 län. De län där fler än 100 olyckor per år inträffar är Stockholms, Södermanlands, Kronobergs, Kalmar och Skåne län. I Sverige finns ett nationellt samarbete i viltolycksfrågor, Nationella Viltolycksrådet, där Rikspolisstyrelsen, efter regeringsbeslut, har samordningsansvar mellan 12 olika myndigheter och organisationer (Rikspolisstyrelsen, Vägverket, Naturvårdsverket, Banverket, Sv. Jägareförbundet, Jägarnas Riksförbund, Bilprovningen, SOS Alarm Sverige AB, Älgskadefondsföreningen, NTF, Lantbrukarnas Riksförbund och Skogsstyrelsen). Vägverket har ansvaret för det förebyggande arbetet i rådet. Naturvårdsverket har efter kontakt med rådet fått beskrivet att det pågår ett arbete med att, genom parternas samverkan och kunskap, finna viltolycksförebyggande åtgärder.

3.4 Jakten

Många jägare betraktar vildsvinen som ett nytillskott bland jaktbart vilt eller som en ersättning till en vikande älg- och rådjursstam. Det är lätt att locka till sig vildsvin genom utfodrig. Detta har sannolikt i många fall bidragit till vildsvinspopulationens snabba utveckling, trots förhållandevis milda vintrar de senaste 15 åren. Vildsvin upptäcker snabbt smakligt foder och viltåkrar med attraktiva grödor på skyddade platser.

Även andra djurarter kan lockas av platser avsedda för utfodring och åtling av vildsvin. Ofta sker utfodring och åtling som en del av jakten efter vildsvin. Efterhand som vildsvinsstammen sprider sig norrut kommer uppgifter in om att björn utnyttjar de för vildsvinen avsedda åtlarna eller utfodringsplatserna. Naturvårdsverket ser allvarligt på detta då björnarna kan bli vana vid människors närvaro vid födoplatser. Med åtling som är avsedd för vildsvin kan bl.a. björnarna snabbt lära sig att det finns smakligt foder eller byten för dem i ett område och dessutom på många platser. Problemet kan komma och man bör vara observant på utvecklingen i denna fråga exempelvis kan det framgent krävas en reglering av hur man får åtla respektive utfodra vildsvin.

En annan viktig förutsättning för vildsvinsförvaltningen är att vildsvinspopulationen uppträder som regel i flockar, dessa leds ofta av en ledarsugga s.k. matriarkt.

Utfodring och åtling är en positiv åtgärd för vildsvinen som en avledande faktor samtidigt kan dessa åtgärder medföra **olägenheter** som t.ex.:

- Locka vilt från annans område
- Åtgärder på mycket små marker
- Åtgärder utanför ett samarbetsområde
- Högt utnyttjande av åtlarna i förhållande till markstorlek
- Avskjutning av fel djur
- Lösa upp matriarkaten på ett felaktigt sätt
- Vildsvinen kan uppträda oskyggt utan ledarsugga
- Om det ökar reproduktionen oönskat

4. Naturvårdsverkets överväganden om en balanserad vildsvinpopulation

4.1 Jaktutövningen

Det finns starka skäl att ha ett hårt jakttryck på vildsvinspopulationer redan när de etablerar sig i ett område för att minska risken för skador. Vildsvinet har en mycket hög reproduktionspotential i jämförelse med annat klövvilt. Vildsvinen är främst i jordbruksmark potentiella skadegörare som gör att även ”arealmässigt glesa populationer” lokalt kan ge upphov till omfattande skador på grund av att de uppträder i flock.

Stora motsättningar mellan i första hand jordbruksarrendatorer och jägare/vissa markägare har uppstått p.g.a. de skador vildsvinen orsakar jordbruket/trafikolyckor mot detta står de jaktliga intressena. Detta är också grunden till den nu pågående översynen av vildsvinsförvaltningen i landet.

Vildsvinspopulationerna måste dock beskattas på ett ändamålsenligt sätt för att inte bryta familjegruppernas sociala struktur och förvärra skadeproblemen. Det gäller att inte fälla ledardjuret eftersom familjen blir oroligare och mer rörliga av en sådan störning. Därtill gäller även för vildsvinsjakt att avskjutningen ska stå i proportion till den aktuella markens naturliga bärkraft och produktionsförmåga. En större jakt kan behövas för att begränsa oacceptabla skador förorsakade av vildsvin.

Den i syd- och mellansvenska marker mest effektiva metoden att ändamålsenligt, effektivt och djurskyddsmässigt acceptabelt sätt att beskatta vildsvinspopulationer är skytte vid **åtel** eller foderplats samt s.k. tryckjakt. Vid jakt på åtel- eller foderplatser kan det under den snöfria mörka delen av året är

förenad med svårigheter att skjuta tillräckligt många djur av rätt kön och **rätt ålder** (d.v.s. unga djur).

En grundförutsättning för framgångsrik vildsvinsförvaltning är att det sker en samverkan mellan alla intressenter. Här måste också framhållas att en markägare, utifrån arrondering och biotop, kan utnyttja sin mark för intensivt utnyttjande av vilt som näringsverksamhet och därmed strävar efter ett stort antal individer per ytenhet.

4.2 Utfodring och åtling

Det råder olika uppfattningar om vilken effekt massiva utfodringar och regelrätta åtlar har på vildsvinens reproduktionsförmåga och benägenhet att frekventera ett visst område. Vildsvinspopulationen har sannolikt inte ökat på det sätt som skett lokalt utan en omfattande stödutfodring. Dessutom är vildsvinen mycket rörliga i sitt sökande efter föda och vissa jordbruksgrödor kan periodvis vara mer attraktivt än en lokal foderplats. Samma sak gäller vid goda år för ek- och bokollon då vildsvinen inte sällan förflyttar sig långa sträckor för att få tag i denna energirika föda.

Det är inte lämpligt att lägga åtlar på mindre jaktområden i anslutning till jordbruksmark med känsliga grödor. En ständig tillgång på föda i större mängd kan få vildsvinen att bli kvar i ett området. Det är inte helt enkelt att avgöra hur stor del av de skador som uppkommer i ett sådant sammanhang kan relateras till det utlagda födan eller beror på den attraktion som den aktuella jordbruksgrödan utgör.

Det behövs mer kunskap om utfodring och åtlingseffekter på vildsvinspopulationerna. Naturvårdsverket avser att ge mer stöd åt forskning som syftar mer till kunskap om vildsvin och förvaltning av arten via Viltforskningskommittén eller på annat sätt.

Det behövs samverkan mellan alla intressenter för att skapa en framgångsrik förvaltningsform för vildsvin. Det måste finnas respekt för olika markägares intressen.

4.3 Något om begreppen åtel och utfodringsplats

4.3.1 Åtel

Med åtel avses i detta dokument att placera ut foder för att locka fram vilt och för att göra det åtkomligt för jägaren. Det finns också fotoåtel. Vanligen används föda för att locka vilt, ibland används dofter.

Födan som presenteras bör vara särskilt attraktiv för en viss art eller grupp av arter.

Mängden av foder bör, för att kunna ingå i begreppet, inte vara större än att fodret som sprids normalt förbrukas inom ett eller ett par dygn av de djur som finns i närområdet.

Traditionellt har åtel i Sverige använts vid jakt på räv och för länge sedan även de stora rovdjuren. Ofta användes animaliskt avfall (självdöda djur), men även vegetabilier och förädlade matvaror.

4.3.2 Utfodringsplats

Avsikten med en regelrätt foderplats är inte att bedriva jakt på eller ens i närheten av den. Med en foderplats avses normalt ett arrangemang där man på en för viltarten lämplig plats lägger ut fodermedel av det slag som är näringsmässigt lämpligt för att stödja viltet särskilt under den tid av året som det råder brist på naturliga födoämnen.

Traditionellt har foderplatser i första hand ordnats eller anlagts för klövvilt som rådjur och hjort under senhöst, vinter och tidig vår. Givorna av foder är anpassade för att tillföra så mycket energi att djuren klarar sina naturliga fodersök under vintermånaderna och vid besvärliga klimatförhållanden.

4.3.3 Önskade följder

Det är här viktigt framhålla ett oavsett ändamålet med utfodringen, om den kallas för åtel eller foderplats kommer den i större eller mindre grad också att besökas av många andra arter av vilda djur och fåglar.

4.3.4 Effekter av utfodring

Utfodring av vildsvin förekommer i stor utsträckning, inte enbart vintertid utan ofta året om.

Utfodring har sannolikt lokalt bidragit till vildsvinspopulationens snabba ökning och spridning.

I samband med vildsvinens snabba utbredning har anläggningen av åtlar och foderplatser expanderat i sådan takt att mängden foder som används på många enskilda jaktområden inte står i rimlig proportion till det faktiska stödbehovet.

Det finns åtskilliga exempel på en regelrätt ”kapprustning” mellan olika jakträttshavare/markägare när det gäller att lägga ut stora mängder av attraktivt foder för vildsvin. Den samlade effekten som detta har på den totala tillväxten av stammen är svår att mäta eftersom många åtlar sannolikt också innebär en relativt intensiv jakt och stor avskjutning. Däremot kan kullstorlekarna bli något större med mer foder, vildsvinen blir könsmogna tidigare och det blir en ökad överlevnad bland kulingarna då mjölkproduktionen hos hondjuren inte försämras på grund av brist på mat.

Det finns dock inget rätlinjigt samband mellan mängden foder och det totala antalet djur i omgivningen. Effekterna av utfodring är troligen mer långsiktig. För att förstå eller kunna mäta påverkan måste vildsvinens genomsnittliga

energibehov vägas mot det naturliga habitatets produktionsförmåga under året och näringsmängd per capita på den del av det tillförda fodret som vildsvinen kan tillgodogöra sig. Här handlar det om att vildsvinen konkurrerar om tillgängligt foder med andra arter, framförallt dovhjort men även rådjur.

Valet av foder för utfodring är i många fall förädlade produkter som bröd (ibland i sina plastförpackningar), makaroner, frukostflingor av olika slag och rester från produktion av sötsaker. Samtliga dessa är olämpliga som foder även för allätare/generalister som vildsvin och är även felaktigt som foder för hjortvilt. Detta bortsett från den etiska aspekten att sprida sådana produkter i naturen samt miljöbalkens bestämmelser.

5. Rekommendationer om utfodring och åtling

Utfodring av vildsvin bör ske med naturliga fodermedel på utfodringsplatser, vilka placeras långt från grödor men åtkomliga med fordon. Syftet är att stödutfodra vildsvinen vintertid, samt att sommartid locka vildsvinen från skadекänslig gröda. På utfodringsplatser bör jakt inte förekomma.

5.1 Rekommenderade fodermedel

Endast fodermedel som är oförädlade, exempelvis vegetabiliska jordbruksprodukter (krossning tillåten) baljväxter, majs, frukt, grönsaker och rotfrukter samt hö och ensilage, bör användas.

5.2 Placering och mängd

Foderspridare bör inte placeras närmare främmande jordbruksmark eller angränsande jaktområde än 200 meter om inte överenskommelse med berörda parter har träffats i avsikt att samordna avskjutning och vildsvinsförvaltning.

Regelrätta åtelplatser med mekanisk spridningsanordning som är i drift året runt bör inte arrangeras tätare än en spridare per 50 hektar.

Fodermängden i form av ärtor, spannmål eller majs bör inte vara större än c:a 2-3 kg/dygn. (750–1100 kg/år) Detta motsvarar ett näringstillskott om c:a 0,5 MJ per ha och dygn vilket inte kan ses som orimligt då även andra viltarter kommer äta av fodret, till exempel fåglar, möss, ekorre, harar, grävling rådjur eventuellt dovvilt och vildsvin.

På en åtelplats kan det anses rimligt att under vinterhalvåret ha upp till 500 kg rotfrukter eller motsvarande, eftersom åtelplatsen också besöks av dovvilt och rådjur.

Mekanisk spridning ger i motsats till stora foderhögar en bättre möjlighet att fastställa när man kan förvänta sig att foderplatsen kommer att besökas. Det förutsätter att vilttätheten inte är så låg att fodret ackumuleras under flera dagar.

Handspridning av ungefär samma mängder spannmål eller motsvarande vid anordnade skjutplatser bör inte regleras alls ner till en markstorlek på 10 ha. Utfodring på marker som är mindre än 10 hektar kan stå i strid med gällande jaktlagstiftning.

En stödutfodring till klövvilt i marker med normal vilttäthet omfattande minst 50 ha bör ha en omfattning av maximalt 10-15 kg spannmål/ha under vinterhalvåret. En rimlig giva av rotfrukter eller motsvarande kan uppgå till 25-50 kg /ha (5-10 kg torrs substans) totalt för åtling och stödutfodring under vinterhalvåret. Foderplatser bör inte ligga närmare främmande jordbruksmark än 500 m om inte överenskommelse träffats mellan berörda parter.

Användning av ensilage med innehåll av stråsäd eller ärtor betraktas som spannmål. Fodermängden behöver i detta fall inte regleras.

Anm. Ovanstående rekommenderande fodermängder motsvarar en giva på c:a 0,25-0,5 kg kraftfoder räknat på en utfodringstid av 120 dagar och en vilttäthet om 20 djur som besöker foderplatsen varje dag. Jämför med behovet av kraftfoder för uppstallade får som ligger i storleksordningen – 0,5 -1,5 kg/dygn plus hö eller ensilage.

Utfodringsplatser på marker överstigande 500 ha

Foderplatser för större fodermängder för utfodring, eller upplag av rotfrukter bör inte placeras närmare annan brukares jordbruksmark eller större vägar (särskilt olycksdrabbade) än 500 m om inte överenskommelse träffats mellan berörda parter.

6. Rekommendationer om jakt

6.1 Jakt vid åtel

Jakt på vildsvin bör om möjligt ske i anslutning till känsliga grödor om det finns uppenbar risk för betydande skador. Vid skydds jakt i växande spannmål planeras jakten i samförstånd med odlaren/lantbrukaren då jakten ofrånkomligen innebär att det uppstår trampskador av mer eller mindre stor omfattning. Det kan bli skador såväl vid själva jakten, som vid uttransport av fällda djur.

En kantzon med vall 5 till 10 meter bred mot skog eller tät vegetation underlättar jakten generellt och minskar behovet av jaktlig aktivitet i själva grödan.

Jakten blir mest effektiv vid åtelplatser som medger bra skjutförhållanden och uthållig jakt.

Åtelplatsen lockar vildsvin genom användande av spridare som flera gånger per dygn distribuerar mindre mängder smakligt foder, till exempel ärtor eller spannmål. Traditionell jakt med drivande eller ställande hundar ger inte samma

möjligheter till reducering av ett bestånd i vissa biotoper men kan ha en god störande effekt i eller i anslutning till spannmålsgrödor.

Utfodring och åtling lockar även annat vilt som rådjur, hare, grävling och räv, samt smågnagare och kråkfåglar. Vid välbesökta utfodrings- och åtelplatser finns det risk för smittspridning mellan dessa arter. Med nuvarande goda hälsoläge hos vilt i Sverige utgör dock detta inte någon uppenbar risk.

Däremot utgör vildsvinens besök vid rävatlar med animaliskt foder/avfall ett smittskyddsproblem.

Avslutningsvis måste verket framhålla att allt fler framfört oro avseende det faktum att åtel och utfodringsplatser besöks av björn och vildsvin samtidigt. Detta föranleder ett särskilt omhändertagande av denna fråga då björnen kommer allt längre söderut i Sverige och vildsvinen är på väg norrut, vilket kommer att medföra ett ökat antal av dessa situationer. Om antalet åtel- och utfodringsplatser för vildsvin norr om Mälardalen skulle bli som söder om densamma finns uppenbara risker att björnarna framöver skulle föredra ”tätt dukade smörgåsbord” framför sina naturliga födosök/födoval. Naturvårdsverket kan inte bortse ifrån att vissa av dessa björnar utvecklar ett beteende så att de upplevs som s.k. problembjörnar genom att försvara ”sitt nya skafferi” inte bara gentemot andra vilda arter utan kanske även mot hundar som under rastning kan vara lösa. Här avses alltså inte jakthundar utan sällskapshundar som från Mälardalen och söderut ofta påträffas lösa, särskilt under lördagar och söndagar.

6.2 Hundanvändning

Svenska jägare saknar tradition och erfarenheter av hundanvändning vid jakt efter vildsvin i Sverige förutom det som inhämtats under de senaste 10 åren. Fram till 1960-talet användes ofta olika raser av stövare samt deras korsningar vid jakt efter i första hand hare och räv, men även lodjur. Under 60- och 70-talet tillkom tax och drever för jakt efter rådjur.

Under rådjursexplosionen 1980 och framåt ökade intresset för stötande och kortdrivande hundar dels för att öka effektiviteten, dels för att om möjligt hålla jakterna inom det egna jaktområdet. Vidare motiverades användningen av stötande och kortdrivande hundar av tilltagande dov- och kronhjortspopulationer. Vildsvin var då fortfarande en sällsynthet.

Idag finns många exempel på både olämplig och felaktig hundanvändning vid vildsvinsjakt. Så används exempelvis alldeles för skarpa, aggressiva(heta) hundar som blir offer för allvarliga skador och ibland dödas av vildsvin. Många har försökt skapa en idealisk vildsvinshund utifrån vissa raser eller korsning av raser. Erfarenheterna hittills har visat att det snarare är individens egenskaper och husses/mattes kompetens och avsatta tid för träning som ger de mest användbara hundarna.

Svenska Kennelklubben, SKK, har skrivit till Naturvårdsverket i frågan om särskilda vildsvinsspecialister. Vi citerar:

”SKK har konstaterat att det under senare år marknadsförts vissa, för Sverige, nya raser som vildsvinsspecialister. Detta är ett påstående som saknar grund. Det finns ingen känd ras som är speciellt utvecklad för att jaga vildsvin. Däremot finns ett flertal raser som genom sina nedärvda egenskaper också kan vara lämpliga för vildsvinsjakt. Till en början kan nämnas de som i Norden kallas ställande hundar. Dessa raser, till exempel jämthund, gråhund, laika och karelsk björnhund kan vara alldeles utmärkta på att även ställa ett vildsvin på liknande sätt som de ställer älg.

Vidare finns också flera kontinentala raser som med fördel kan användas som kortdrivande och/eller stötande hundar för att flytta vildsvin ut ur en såt. Det är dock viktigt att veta att olika hundars lämplighet för vildsvinsjakt inte avgörs av vilken ras hunden är, utan lämpligheten avgörs av den enskilda hundens egenskaper, mentalitet och temperament. T ex arbetar SKK tillsammans med Svenska Jägareförbundet med information till hundägare och jägare om att inte använda den typ av ”skarpa” hundar som direkt attackerar vuxna djur eller kulingar.

I Norden finns en mycket gammal och nästan unik tradition av att praktisera löshundsjakt och då alltid i enskilda släpp. Detta kräver särskild dådkraft och mod hos de hundar som ska användas vid jakt på vildsvin. SKK och Svenska Jägareförbundet har gemensamt deklarerat att den jaktform med packjakt (hundar i flersläpp) som används frekvent nere på kontinenten absolut inte ska förekomma i Sverige”.

Naturvårdsverket delar SKK:s uppfattning om rekommenderad hundanvändning. Hundar som används är uteslutande av raser som förföljer vilt och där några har förmågan att få vildsvinen att stanna s.k. ställande hund. Man måste dock beakta riskerna med för många hundar i förhållande till såtens storlek då detta ofta medför många hundar som oaktat ras gärna går samman/samarbetar varvid det negativa med s.k. ”packjakt” (flera hundar i flock) kan uppstå.

6.3 Tider för användning av hund vid jakt

Svenska Jägareförbundet har föreslagit regeringen att samordna tiden för hundanvändning vid jakt till 1 oktober till och med 31 januari. Det är den tiden som det är tillåtet att använda hund vid jakt på hjort och rådjur. Idag är det möjligt att använda hund redan från 1 augusti. SJF skriver:

”I första hand är det möjligheten att använda hund tidigt i skogen – redan från 1 augusti – som enligt förbundets mening starkt kan ifrågasättas. De hundar som används vid jakt efter vildsvin är vanligtvis inte särskilt ”artspecifika” så att de enbart förföljer vildsvin. Risken är därför uppenbar att de även förföljer hjort

och rådjur under den tid då hundar inte får användas för dessa arter vare sig det gäller jakt eller jaktträning.

De rent ställande hundraserna som används vid älgjakt är ofta lämpliga även till vildsvin och då är risken naturligtvis mindre att hunden förföljer hjort och rådjur. Med hänsyn till både kulingarnas storlek och till risken för oacceptabla störningar på hjort och rådjur anser Jägareförbundet att hundanvändningen vid jakt efter vildsvin ska samordnas med tiden som gäller för hjort och rådjur, det vill säga 1 oktober till och med 31 januari”.

Naturvårdsverket anser att det inte föreligger tillräckliga skäl för att föreslå ändring av hundanvändningen enligt 16 §, 1:st. jaktförordningen samt 18 § 1 st. jaktförordningen.

Hänsyn måste tas till de tider som hund som förföljer vilt får användas vid jakt och jaktträning efter annat vilt exempelvis grävling och mårddhund. Avseende hjort och rådjur får verket hänvisa till vad som anges i 18 § jaktförordningen.

7. Andra faktorer som kan motverka effektiv vildsvinsbeskattning

7.1 Besiktning av kött

En återhållande faktor för ökad avskjutning av vildsvin kan ibland sökas i svårigheten att på ett rimligt sätt kunna avyttra de djur som inte kan konsumeras av de lokala jägarna eller jakträttsarrendatorerna.

Livsmedelsverkets krav på att vildsvin för försäljning ovillkorligen måste passera en vilthanteringsanläggning för att få säljas eller ges bort uppfattas av många jägare som ett hinder för en mer aktiv jakt. Anledningen är förekomst av trikiner samt risk för sjukdom på människor. Det finns det inte tillräckligt många anläggningar som kan ta emot djuren inom rimligt transportavstånd. Eftersom jakten ofta sker nattetid och under helger innebär det att djuren i värsta fall inte kan transporteras till en sådan anläggning förrän efter något eller ett par dygn.

Antalet och kraven på vilthanteringsanläggningar medför att den ersättningen som erbjuds för slaktkropparna inte blir konkurrensutsatt på ett sätt som annat livsmedel.

Vildsvin fälls oftast solitärt så även om lokala jägare skulle acceptera ett lågt pris hos en godkänd vilthanteringsanläggning så är transportkostnaderna för enstaka djur, av den storlek som utgör huvuddelen av avskjutningen, oftast så stor att hanteringen blir ointressant.

Effekterna kan lätt bli att avskjutningen, oavsett det verkliga behovet, inskränks till vad som den enskilde jägaren eller ett jaktlag kan konsumera själva. Alternativt säljs djuren till lokala konsumenter utan att besiktigas alls.

En sådan utveckling är enligt verkets mening inte önskvärd då man eftersträvar en balanserad förvaltning av vildsvin i de områden där populationerna redan idag är för täta och tenderar att öka mer än vad som är lämpligt.

7.1.1 Förslag

För att underlätta, och för att få ett större antal vildsvin trikinundersöka, bör möjligheten finnas för den enskilde jägaren att enbart skicka in prover för trikinundersökning om det gäller mindre mängder vilt (vildsvin) d.v.s. inte behöva besiktiga vildsvinen i särskilda vilthanteringsanläggningar enligt Livsmedelsverkets bestämmelser. Vildsvin som vid trikinundersökningen inte bär på trikiner bör sedan kunna få överlämnas till enskild konsument eller annan, i enlighet med vad som gäller för annat vilt (älg, hjort, rådjur m.fl.) i mindre mängd.

Vad gäller trikinundersökningar har bl. a. SVA och Vidilab redan idag en mycket väl fungerande tjänst för enskilda personer/jägare där mer frekventa kunder förses med förtryckta remisser och svarskuvert för ändamålet och kontrollen av provet sker som regel samma dag det kommer laboratoriet tillhanda med svar via Internet eller fax. Naturvårdsverket ser f.n. inte behov av mera kontroll av vildsvin än dovhjort förutom trikinprover.

7.2 Belysning

Naturvårdsverket vill öka möjligheten att använda fast belysning vid jakt på vildsvin.

Under den mörka årstiden och under barmarksförhållanden är effektiv åteljakt inte möjlig. Urvalet blir mycket svårt och jakten blir ur ren djurskyddssynpunkt direkt olämplig. Även på extremt korta håll och med användning av moderna kikarsikten är det ändå mer eller mindre omöjligt att skjuta säkert och dessutom kunna avgöra att det inte är fråga om ett förande hondjur eller att inte något annat djur befinner sig i skjutriktningen bakom det djur som ska skjutas.

Det är idag tillåtet att skjuta vildsvin i fast belysning som inte är avsedd att förenkla jakten. Det är också tillåtet att i anslutning till sådan belysning anordna någon form av åtel för att locka djuren till det upplysta området. Ett sådant arrangemang kan dock vara olämpligt om det innebär att vildsvinen lockas in till närheten av bostadshus, trädgårdar eller ekonomibyggnader eller yrkesmässiga odlingar i anslutning till byggnaderna.

En fast belysningsanordning vid ett permanent åtelarrangemang skulle ge möjlighet till en säker och ur valssynpunkt korrekt jakt under den tid på året då det är som mest lämpligt att gallra årsklassen av hondjur innan de blir

högdräktiga eller fött sina kultingar. Enligt Naturvårdsverket finns det omfattande erfarenheter som talar för att ”urvalsjakt” är ett mycket viktigt och effektivt sätt att balansera vildsvinspopulationen och därmed skador orsakade av vildsvin.

Effekten av att använda rörlig belysning på vapnet vid skyddsjakt har diskuterats då djuren i en grupp som blivit påskjutna ett antal gånger lär sig att lampor är farliga och därmed utlöser deras flyktbeteende. Detta anses också kunna vara negativt vid framförallt eftersök på djur som skadats vid jakt eller i trafikolyckor.

7.2.1 Förslag om belysning

Länsstyrelsen bör efter ansökan medge anordning av enklare fast belysning på permanenta åtelplatser i områden där det finns anledning att utöva ett högt jaktryck och där markområdet har sådan storlek att den årliga avskjutningen på grund av sin egen bärkraft kan uppgå till minst ett tiotal djur per år.

Användning av så kallade ljusförstärkare bör kunna tillåtas efter särskild prövning för skyddsjakt i växande grödor inom markområden av ovanstående beskaffenhet och i anslutning till bebyggelse eller allmänna vägar. Det kan medföra att djuren inte reagerar på så kallade eftersökslampor och att störningar för lokalbefolkning och trafik kan undvikas.

Jägare som erhållit sådant tillstånd bör registreras hos den lokala polismyndigheten i den kommun anordningen ska användas. Tillståndet ska alltid medföras under skyddsjakten.

7.3 Konflikter mellan markägare

Ett exempel på konfliktsituationer är när större markområden driver jakt som näringsverksamhet och avsiktligt har en återhållsam avskjutning i kombination med massiv utfodring. Det gäller särskilt om marken inte har en till alla delar gynnsam vildsvinsbiotop och har kantzonen mot jordbruksmark där det finns jordbruksarrendatorer utan jakträtt eller mindre marker med jaktarrendator alternativt att markägaren själv sköter jakten. Det blir komplexa och otydliga situationer när det gäller att utröna vem som är ansvarig för skador på jordbruket. En mindre markägare kan i princip komma att försörja grannens vildsvin under en del av året.

Samma problem uppstår om det finns en person som arrenderar jakten och en annan person som arrenderar jordbruket på fastigheten. Markägaren och indirekt hans jaktarrendator kan bli föremål för ersättningskrav för eventuella skador. Det har underordnad betydelse hur stor mark det är fråga om och att det kan vara flera jordbruksarrendatorer utan jakträtt inblandade.

Vildsvinens återkomst i svenska marker har på bara något årtionde skapat stora möjligheter att i näringssyfte organisera jakter som tidigare måste sökas i de

viltrikaste länderna i Mellan- och Östeuropa samt i de forna ”öststaterna”. Möjligheten att arrangera drevjakter av kontinental typ efter ett jaktmässigt högintressant vilt kan innebära att den lokala förvaltningen av vildsvin strävar efter maximal förtätning i stället för en balansering för att få jaktarrangemangen attraktiva. Men de kan få oacceptabla följder i angränsande områden.

Det är dock inte sannolikt att man ens med mycket massiva utfodringsinsatser kan hålla, med tanke på biotopens bärformåga, överstor vildsvinsstam inom ett begränsat område, bedömer Naturvårdsverket. En av orsakerna är djurens mobilitet och naturliga sök efter det för stunden bästa foder som kan utnyttjas av många familjegrupper samtidigt utan större konkurrens mellan grupperna.

Effekten kan, beroende på ägofigurer och närheten till odlad mark, bli att djuren under vissa perioder utvidgar sina fodersök eller migrerar och etablerar sig områden där störningen av jakt är mindre eller obefintlig.

Detta skapar en motsättning mellan det fria markutnyttjandet i en lokal näringsverksamhet där jakten kan ha ett inte obetydligt ekonomiskt värde och den negativa påverkan på annan näringsverksamhet vildsvinen kan ha i angränsande områden. Frågan är om den här typen av problem kan lösas med generella förvaltningsmodeller förutom direkt tvingande lagregler. Detta måste också särskilt beaktas i det kommande arbetet med en ”Framtida vildsvinsförvaltning”.

7.4 Sjukdomar och smittspridning

7.4.1 Europa

Klassisk svinpest (CSF) förekommer i form av enstaka sjukdomsutbrott hos vildsvin i nordöstra Frankrike och västra Tyskland, norra Schweiz och framförallt i Ungern, Kroatien, Slovakien, Rumänien, Bulgarien, Albanien och Ryssland. CSF är en av få sjukdomar som finns med i EU-lagstiftningen. Den anses utgöra mycket allvarligt hot mot tamsvinuppfödningen och exportmarknader. Vildsvin kan vara kroniska smittbärare och utgör en smittkälla för sjukdomsutbrott hos tamsvin. Svinpestvirus är överförbart via okokt eller kallrökta svinprodukter, till exempel korv, och kan via livsmedel föras över landgränser. Vaccinationsförsök pågår i Tyskland.

7.4.2 Sverige

Svenska vildsvin tycks hittills vara förskonade från flera smittsamma svinsjukdomar. Flera grupper av sjukdomar har undersökts genom analys av insamlade blodprover och svaren indikerar att klassisk svinpest, Swine Vesicular Disease, pseudorabies, TGE, brucellos och leptospiros, inte förekommer i Sverige.

7.4.3 Regler om trikinos

Trikinos kan orsakas av flera olika trikinarter. I Sverige har endast enstaka positiva fall påvisats hos vildsvin. Trikiner förekommer hos främst köttätare som varg och lo, samt hos rödräv, utan att orsaka sjukdom. Djur som vi normalt inte äter. Trikiner anses spridas via smittade smågnagare, varför smittspridning till vildsvin kan tänkas öka under smågnagarrika perioder. Vildsvinskött avsett för försäljning måste besiktigas och det sker med en ny, känslig laboratoriemetod för upptäckt av trikiner.

Köttbesiktning av vissa djurarter regleras genom Livsmedelsverkets föreskrifter, senast LIVSFS 2007:6.

30§ Förordning (EG) nr 853/2004, artikel 1.3, ska tillämpas på jägares leverans av små mängder kött av björn, vildsvin och andra vilda djur som är mottagliga för trikinos. Det gäller också för kött av kron- och dovhjort från hägn som inte är friförklarade avseende tuberkulos i enlighet med Jordbruksverkets föreskrifter om organiserad hälsokontroll avseende tuberkulos eller enligt Jordbruksverkets föreskrifter om obligatorisk hälsoövervakning avseende tuberkulos. Första stycket gäller även leveranser från jägare som inte är livsmedelsföretagare (LIVSFS 2006:17:).

8. Internationella erfarenheter

8.1 Vildsvinen i våra gränsländer

8.1.1 Danmark

Uppgifterna har inhämtats via Danmarks Jaegerforbund.

Historisk sett har lantbruks- och slakterinäringen varit starka motståndare mot vildsvinens etablering i Danmark, på södra Jylland, i gränstrakterna mot Tyskland, har även skottpengar betalats ut på vildsvin. På samma sätt har de jägarna som jagar i Tyskland mot danska gränsen erbjudits skottpengar av danska intressen för nedlagda vildsvin.

Under senare tid har inställningen svängt något. Det beror till viss del på att den danska Naturskyddsföreningen tagit ställning för vildsvinen och anser att de åter bör finnas i den danska faunan. Danmarks Jaegerforbund är också för ett återinförande av vildsvinen i Danmark.

Diskussionen om vildsvinens vara eller inte vara är lågmäld för närvarande och det finns vildsvin på flera platser i södra Jylland trots ansträngningar med jakt och skottpengar.

Lantbruksnäringen har för närvarande intagit en liberalare inställning till vildsvin och diskussionerna har lugnat ner sig.

8.1.2 Norge

Uppgifterna har inhämtats från Direktoratet för Naturförvaltning.

Det finns ett fåtal grupperingar av vildsvin i Norge. De kommer med all sannolikhet från Sverige, då det uppträder i gränstrakterna länderna emellan. Vildsvinen finns också i hägn på flera platser, antal hägn och vildsvin är okänt.

Det pågår ingen debatt om vildsvin i Norge. Det finns ingen uttalad strategi eller policy att följa i en eventuell framtida förvaltning av en vildsvinsstam i Norge.

8.1.3 Tyskland

Uppgifterna har inhämtats från Tysklands Jägareförbund.

Problemen med vildsvinen i Tyskland har föranlett diskussioner, debatt och åtgärder för att begränsa en alltmer ökande population. Problemen kan hänföras till skador på jordbruksgrödor och ett stort antal viltolyckor, samt en ökad risk för spridning av svinpest och andra viltsjukdomar.

En kampanj för att minska vildsvinsstammen startades 2002 och har fortgått sedan dess. Grunden till detta var ökande viltskador, ökat antal viltolyckor, okontrollerad utfodring, ökande risk för svinpest och andra viltsjukdomar.

I Tyskland finns ett åtgärdsprogram för vildsvin. Där ingår bland annat riktade avskjutningsdirektiv, en biologiskt riktig avskjutning, utbildning och informationskampanjer gentemot jägarkåren, begränsningar för utfodring och åtling, inlämnande av noggrannare avskjutningsstatistik, bättre samordning mellan intressena kring vildsvinen, samt ”lyft” vildsvinshanteringen till ett tema gentemot övrig viltförvaltning. Till detta kommer att jägarnas i stort sett ersätter de skador vildsvinen orsakar inom jordbruket. Det är därför möjligt att tillåta så täta och stora populationer som man gör i Tyskland. Avskjutningen har under de senaste 10 åren varit från ca 300.000 – 500.000 vildsvin/år.

Åtgärdsprogrammet har börjat ge resultat och en minskning av vildsvinsstammen märks genom en hårdare och riktad avskjutning. Inom vissa ”provinser” ska jägaren avge var utfodring pågår och antalet platser regleras utifrån arealstorlek.

9. Överväganden och slutsatser

Naturvårdsverket kan konstatera att förvaltning av vildsvin kräver mer samarbete och över större geografiskt område ur förvaltningssynpunkt än övriga klövviltarter i Sverige för att förebygga och balansera skador orsakade av vildsvin. Det beror bland annat på

- ekologiska/biologiska förutsättningar som att djuren är mycket nattaktiva och att huvuddelen av Sveriges cirka 60.000 vildsvin lever i flockar, som ibland kan bestå av upp till 100-talet djur.

- att vildsvin är ett relativt nytt vilt i den svenska faunan och stammen kommer under de närmaste åren sannolikt att fylla ut områden söder om Dalälven som idag saknar vildsvin.

9.1 Trafikolyckor

Det är en mycket oroande utveckling av antalet trafikolyckor där vildsvin är inblandade. Enligt Vägverket kommer antalet viltolyckor där vildsvin är inblandade att öka till c:a 1.500 (d.v.s. 50% ökning från 2006). Antalet vildsvinsolyckor kan jämföras med att det i fjol inträffade nära 5.000 olyckor med älg. Den statistiken gäller hela riket, medan vildsvinen finns i en mindre del av landet.

Rikspolisstyrelsen och Vägverket anser att vildsvinspopulationen inte nämnvärt får öka förrän det finns kunskap och förvaltningsmetoder som gör så att populationstillväxten kan styras så att vildsvinen inom de idag aktuella problemområdena minskas eller förvaltas så att skadorna kraftiga reduceras. Naturvårdsverket anser dock det är omöjligt att helt stoppa tillväxten av vildsvinspopulationen utan orealistiska eller oetiska jaktmetoder. Det bästa sättet att balansera stammen är genom samverkan mellan olika aktörer. I Sverige finns ett nationellt samarbete i viltolycksfrågor, Nationella Viltolycksrådet, där Rikspolisstyrelsen, efter regeringsbeslut, har samordningsansvar mellan 12 olika myndigheter och organisationer (Rikspolisstyrelsen, Vägverket, Naturvårdsverket, Banverket, Sv. Jägareförbundet, Jägarnas Riksförbund, Bilprovingen, SOS Alarm Sverige AB, Älgskadefondsforeningen, NTF, Lantbrukarnas Riksförbund och Skogsstyrelsen). Vägverket har ansvaret för det förebyggande arbetet i rådet. Naturvårdsverket har efter kontakt med rådet fått beskrivet att det pågår ett arbete med att, genom parternas samverkan och kunskap, finna viltolycksförebyggande åtgärder.

9.2 Skadeförebyggande åtgärder och förvaltningsplaner

Naturvårdsverket anser att organiserad samverkan mellan berörda intressenter är det viktigaste målet för att balansera vildsvinsstammen.

Naturvårdsverket avser att med hjälp av Lantbrukarnas Riksförbund som efter samråd med Sveriges Jordbruksarrendatorers Förbund och Viltskadecenter genomför ett projekt med huvudinriktning att utarbeta framtida skadeförebyggande åtgärder samt att i samråd med jägarorganisationerna ta fram/utarbeta förslag till framtida effektiva vildsvinsförvaltningsplaner.

Detta avser Naturvårdsverket finansiera med medel för anslaget för biologisk mångfald avseende viltförvaltning.

9.3 Effektiv vildsvinsjakt

Många jägare har under de senaste tio åren byggt upp kunskaper om bl.a. hur vildsvinet bör jagas särskilt med hänsyn till att de är nattaktiva och lever i flockar. Trots detta återstår ett omfattande utbildnings- och informationsarbete och då särskilt inom områden där etablering pågår eller nyligen skett. Särskilt

bör uppmärksammas de speciella förutsättningar som gäller för hundanvändning vid jakt och eftersök av vildsvin. Det är av stor vikt för den framtida vildsvinsförvaltningen att jägarnas kunskaper ökas om hur effektiv jakt på vildsvin bedrivs. Kunskapen om erfarenheter av vildsvinsjakt behöver spridas till flera jägare.

Mot den bakgrunden **föreslår** Naturvårdsverket att Svenska Jägareförbundet får, efter samråd med Jägarnas Riksförbund, i uppdrag att öka kunskapen om effektiv vildsvinsjakt. Uppdraget ska innehålla följande delar:

- inhämtning och sammanställning av kunskap, inom och utom landet, av olika jaktmetoders effektivitet,
- utvärdering och analys av jaktmetoderna med särskild hänsyn till djurskyddsfrågor
- utbildning och information till jägarna och övriga avnämare, inklusive framtagande av informationsmaterial

Projektet föreslås löpa under två år och finansieras inom ramen för det ”allmänna uppdraget” (bl.a. för information och utbildning) och om så erfordras med särskild medelsförstärkning ur viltvårdsfonden då viltvårdsavgiften nyligen höjts från 200 till 300 kronor.

Svenska Jägareförbundet har ett rikstäckande nät med cirka 100 tjänstemän och cirka 5 000 förtroendevalda, samt tidningen Svensk Jakt med drygt 300.000 läsare. Detta ger förutsättningar att nå huvuddelen av de berörda jägarna med riktad information. Därtill kommer Jägarnas Riksförbund vars organisation också täcker stora delar av landet.

9.4 Lämplig hundanvändning

Det behövs bättre kunskap om lämplig hundanvändning vid vildsvinsjakt. Klassisk drevjakt med hundar har statistiskt visat sig ineffektiv som populationsbegränsande faktor i förhållande till antalet använda mantimmar. Störningseffekten av drevjakt minskar också i betydelse, eftersom det snart inte längre finns några vildsvinsfria områden inom normala flyktsträckor där en eller flera grupper av djur kan uppehålla sig någon längre tid utan att jagas bort av den lokala populationen av vildsvin.

Naturvårdsverket kommer därför att i samråd med Svenska Kennelklubben att bl.a. utreda frågan om hur man lämpligast bör testa hundars lämplighet i samband med vildsvinsjakt inklusive eftersök (se även utdrag ur Kennelklubbens och jägareförbundets remissyttrande).

9.5 Besiktning av viltsvinskador på gröda

Skadorna orsakade av vildsvin på gröda är på flera håll oacceptabelt stora och ökar hela tiden. Det finns inga sammanställningar om totalkostnader, uppgifter om hur stora skadorna är, under vilken tidsperiod skadan uppkommit, vilka skadeförebyggande åtgärder som vidtagits och andra omständigheter vilka

påverkat skadornas ekonomiska omfattning exempelvis aktuell årsmån eller val av gröda. En orsak är säkert att en grödas skador är orsakade av flera arter av exempelvis klövvilt och ibland kanske dessutom av fåglar.

Naturvårdsverket **avser** därför att uppdra åt Viltskadecenter att utveckla metoder för besiktning av vildsvinskadorna och utbilda särskilda besiktningsmän för inventering av vildsvinsskadornas kostnader och omfattning. Vidare ska besiktningsmännen och Viltskadecenter bistå med rådgivning för bl.a. stängsling, konserveringsmetoder för vallgrödor där det finns risk för jordinblandning och åtgärder för att läka vildsvinsskador i vallar.

Inledningsvis bör alla län söder om Dalälven utgöra inventeringsområden. Dessa besiktningar bör genomföras under flera efter varandra följande år då erfarenheter från bl.a. Tyskland visar att vildsvinspopulationens upp- och nedgång särskilt påverkas av tillgång på ”naturlig föda” som bok- och ekollon.

Syftet med besiktningarna är att genomföra en opartisk och rimlig uppskattning av den ekonomiska förlusten av skadorna förorsakade av vildsvin . Länsstyrelserna har redan idag besiktningsmän för besiktning av skador på gröda orsakade av fredat vilt. Verket ser det som naturligt att länsstyrelsernas arbete med besiktning av viltskador utökas med kompetens och resurs för särskild besiktning och värdering av skador orsakade av vildsvin utifrån samlade bedömningar av alla faktorer.

Naturvårdsverket avser finansiera detta med medel från anslaget för biologiskt mångfald avseende viltförvaltning.

9.6 Viktigt att beakta

Sveriges jordbruksarrendatorer har särskilt framhållit vikten av att det i Sverige återinförs ett system för direkt ekonomisk ersättning för viltskador avseende även arter som inte är fredade. Flera av remissinstanserna bl.a. LRF och Sveriges Jordägarens Förbund anser att jordabalkens bestämmelser om markägares skyldighet att ersätta arrendator är tillräckliga. Även om LRF framhåller att en ”ventilregel” kan behövas om det är uppenbart oskäligt att den enskilde själv skall stå för skadekostnaden. Naturvårdsverket är dock tveksamt till om detta lagrum med dagens tillämpning framgent kan tillvarata en jordbruksarrendators situation särskilt då denna saknar rätten till jakt/skydds jakt. Naturvårdsverket anser därför att regeringen särskilt bör belysa detta för många stora problem.

9.7 Belysning vid åtel

Länsstyrelsen bör efter ansökan meddela tillstånd till användning av enklare fast belysning (lysdioder som inte bländar skytt och inte skrämmer vildsvinen, enkel drift bilbatteri och solcell) på permanenta åtelplatser i områden där det finns anledning att utöva ett högt jakttryck.

9.8 Fällfångst

Fälla som fångar vildsvin levande har ett begränsat värde vid beskattning av vildsvinspopulationen men kan vara ett komplement särskilt vid direkt skadeförebyggande åtgärder i form av skyddsjakt samt vid viss tätortsnära skyddsjakt där användande av skjutvapen kan vara förenat med uppenbar säkerhetsrisk. Naturvårdsverket avser att under 2008 genomföra en revidering av föreskrifterna för fångst. Detta för att bl.a. styra upp användningen av fällor för fångst av vildsvin

9.9 Rekommendationer om gemensamma förvaltningsregler

Allt talar för att en grundförutsättning för att kunna balansera en vildsvinspopulation är förvaltning över stora sammanhängande geografiska områden, som regel några tusen ha och uppåt. Det viktiga är gemensamma "förvaltningsregler" för hela området framför det att alla jagar tillsammans. Exempel på sådana regler är hur utfordring och åtling får utföras. Vidare ges goda möjligheter att ta hänsyn till andra intressen än jägarnas.

9.10 Skyddsjakt i vissa områden

En bra vildsvinsbiotop kännetecknas av bördig skogsmark med stora inslag av lövskog med bärande träd som bok, ek och hassel. Detta är också marker med stora naturvärden och som ofta är strövområden för det rörliga friluftslivet och som resurs för bär och svampplockning.

Tätortsnära miljöer av denna karaktär kan särskilt under vår, sommar och höst ha en mycket stor besöksfrekvens samtidigt som skyddsjakt krävs för att beskatta vildsvinspopulationen. Här krävs en bred information till allmänheten för att undvika eventuella konflikter och möjliggöra skyddsjakten.

9.11 Jakttider m.m.

Ingen klövviltsart har så lång allmän jakttid som vildsvin och därutöver omfattande möjligheter till skyddsjakt för jordbruket enligt bilaga 4 till jaktförordningen (Hela året och dygnet runt).

Det sannolikt effektivaste sättet att bromsa tillväxten i en vildsvinspopulation är **mycket högt jakttryck** på yngre hondjur under perioden oktober – december.

Avslutningsvis kan konstateras att Naturvårdsverket inte föreslår någon ändring av de väl tilltagna jakttiderna efter vildsvin.

Enligt jaktförordningen 1987:905;

"Vildsvin, utom sugga som åtföljs av smågrisar, får (enligt bilaga 1 till nämnda förordning) jagas under tiden den 16 april – den 15 februari. Årsunge av vildsvin får jagas hela året. Vildsvin får enligt bilaga 4 till förordningen dessutom jagas hela året, bl.a. mark med jordbruksgrödor och i yrkesmässig trädgårdsodling om djuren där orsakar skada på grödor och odling".

Beslut om detta uppdrag har fattats av undertecknad generaldirektör. Vid handläggningen av ärendet har även deltagit avdelningschef Björn Risinger, enhetschef Susanna Löfgren, viltförvaltningsenheten samt avdelningsdirektör Christer Pettersson föredragande.

Lars Erik Liljelund

Christer Pettersson

Kopia:
Enligt sändlista

